

به نام خدا

آسیب شناسی اجتماعی

تألیف: دکتر ابوالقاسم اکبری
مینا اکبری

برای مطالعه

مربیان گرامی

خانواده های محترم

دانشجویان و دانش آموزان عزیز

نشر رشد و توسعه

سرشناسه: اکبری، ابوالقاسم، ۱۳۳۱
 عنوان و پدید آور: آسیب‌شناسی اجتماعی / تألیف ابوالقاسم اکبری، مینا اکبری.
 مشخصات نشر: تهران: رشد و توسعه: ساوالان، ۱۳۹۰
 مشخصات ظاهری: ۳۲۰ ص: جدول
 شابک: ۶۰۰۰-۲-۳-۹۰۶۴۸-۶۷۸-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 موضوع: انحراف اجتماعی
 شناسه افزوده: اکبری، مینا
 رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ ۷۵ الف / HM ۸۱۱
 رده بندی دیویی: ۳۰۲/۵۴۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۳۹۸۸۰

مؤلف: دکتر ابوالقاسم اکبری - مینا اکبری

ناشر: انتشارات رشد و توسعه

نویت چاپ: اول، ۱۳۹۰

شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۰۶۴۸ - ۲ - ۳ - ۹۷۸

مرکز فروش: انتشارات ساوالان، روبروی دانشگاه تهران - پاساژ فروزنده - شماره ۲۱۴

تلفن: ۶۶۹۵۱۹۴۳ - ۶۶۹۶۱۲۷۵ - ۵۲۲۲۷۹۳ - ۵۲۲۱۰۲۲۱

انتشارات رشد و توسعه: دماوند، میدان امام خمینی (ره)، جنب حوزه علمیه امام صادق (ع)، پلاک ۳۴.

تلفن: ۵۲۲۰۰۲۲ - ۵۲۲۱۰۲۲۱ - ۵۲۲۲۷۹۳ - ۵۲۲۱۰۲۲۱

فهرست اجمالی مطالب

فصل اول: کلیات	۱۵
فصل دوم: بیکاری	۳۵
فصل سوم: آسیب‌شناسی روابط دختر و پسر	۵۱
فصل چهارم: اعتیاد	۶۷
فصل پنجم: طلاق	۸۵
فصل ششم: خودکشی	۹۹
فصل هفتم: خشونت و قتل	۱۱۳
فصل هشتم: فرار از خانه	۱۳۵
فصل نهم: اینترنت، ماهواره و بازی‌های رایانه‌ای	۱۵۵
فصل دهم: اوقات فراغت	۱۷۱
فصل یازدهم: سرقت	۱۸۷
فصل دوازدهم: فقر	۲۰۱
فصل سیزدهم: بزهکاری	۲۱۵
فصل چهاردهم: الکلی	۲۲۹
فصل پانزدهم: تکدی‌گری	۲۴۳
فصل شانزدهم: مهاجرت	۲۵۷
فصل هفدهم: صدمات و حوادث ناگوار	۲۷۱
فصل هجدهم: بی‌رغبتی تحصیلی	۲۸۳
فصل نوزدهم: قانون شکنی	۲۹۷
فهرست منابع	۳۰۹

فهرست تفصیلی مطالب

۱۳ مقدمه

بخش اول: کلیات

- ۱۵ فصل اول: کلیاتی در مورد آسیب‌شناسی اجتماعی
- ۱۶ تعریف آسیب‌شناسی
- ۱۷ جامعه‌پذیری و ابعاد آسیب‌شناسی اجتماعی
- ۱۷ آسیب‌های اجتماعی: مشکلی در جامعه
- ۲۰ هدف‌ها و مقاصد آسیب‌شناسی اجتماعی
- ۲۰ نظر اسلام درباره آسیب‌های اجتماعی
- ۲۱ کج‌روی‌های اجتماعی و انواع آن
- ۲۲ کج‌رفتاری اجتماعی از نگاه متفاوت آسیب‌شناسان
- ۲۶ نظریه‌های جامعه‌شناختی کج‌روی
- ۲۸ جرم
- ۲۹ تعریف
- ۲۹ انواع جرم
- ۳۰ جرائم سازمان یافته
- ۳۲ نقش دین در مبارزه با انحراف و درونی کردن هنجارها

بخش دوم: انواع آسیب‌های اجتماعی

- ۳۵ فصل دوم: بیکاری
- ۳۶ تعریف
- ۴۰ علل افزایش بیکاری
- ۴۱ مشکلات عمومی
- ۴۱ مشکلات اختصاصی

۴۳	آسیب‌های بیکاری
۴۵	پیامدهای فرهنگی - اجتماعی بیکاری جوانان
۴۵	اختلال در فرآیند جامعه‌پذیری جوانان
۴۵	اختلال در رشد خلاقیت
۴۶	تاخیر در استقلال
۴۶	مهاجرت‌های اجباری
۴۷	بزهکاری
۴۷	دیگر پیامدها
۴۸	بحران بزرگ، بیکاری تحصیل کرده‌ها
۵۱	فصل سوم: آسیب‌شناسی روابط دختر و پسر
۵۲	تعریف
۵۲	بررسی انواع روابط موجود بین دختر و پسر
۵۲	برخورد مبتنی بر شرم و خجالت انواطی
۵۳	برخوردهای هیجان‌زده
۵۳	برخوردهای خشک و محدود
۵۳	برخورد مبتنی بر پرخاشگری
۵۳	برخورد غیر عادی و نسنجیده
۵۳	برخورد کاملاً آزاد و بدون محدودیت
۵۴	برخورد مبتنی بر احترام و رعایت حدود شرعی
۵۴	روابط نابهنجار دختران و پسران
۵۵	آسیب‌های روابط دختر و پسر
۶۲	نتایج پژوهش‌ها
۶۴	حدود رفتار اجتماعی با جنس مختلف
۶۷	فصل چهارم: اعتیاد
۶۸	تعریف
۶۹	روان‌گردان‌ها (مواد صنعتی و شیمیایی)
۶۹	آثار و عوارض و دامنه مصرف روان‌گردان‌ها
۶۹	عوارض جسمی

۷۰	مشکلات روانی
۷۰	باورهای شایع و غلط در مورد مصرف مواد صنعتی و شیمیایی
۷۲	انواع مواد صنعتی و شیمیایی
۷۲	کراک
۷۲	عوارض مصرف کراک
۷۴	تشخیص معتاد به کراک
۷۴	آمفتامین‌ها (شیشه یا کریستال)
۷۷	اکستازی
۷۹	عوارض و اثرات
۷۹	آمار و تیپ‌های مصرف‌کنندگان اکستازی
۸۱	رابطه اعتیاد با جرائم و آسیب‌های اجتماعی
۸۱	پیشگیری و درمان

..... فصل پنجم: طلاق ۸۵

۸۶	تعریف
۸۷	آسیب‌های طلاق
۹۰	تأثیر طلاق بر کودکان و نوجوانان
۹۱	بعد اجتماعی طلاق
۹۲	عوامل اجتماعی مؤثر در طلاق
۹۳	افزایش طلاق توافقی
۹۴	آثار طلاق از دیدگاه اسلام
۹۵	بعد فردی
۹۵	بعد خانوادگی
۹۶	بعد اجتماعی
۹۷	راهکارهای جلوگیری از طلاق
۹۷	از نظر فردی
۹۷	از نظر اجتماعی

..... فصل ششم: خودکشی ۹۹

۱۰۰	تعریف
-----	-------

۱۰۱	تبیین اجتماعی خودکشی
۱۰۲	اهمیت خودکشی
۱۰۳	عوامل خطرآفرین
۱۰۴	علل خودکشی
۱۰۵	علائم خودکشی
۱۰۶	عوامل هشدار دهنده خودکشی
۱۰۶	نوجوانان و جوانان آسیب پذیرترین گروه در اقدام به خودکشی
۱۰۷	بازشناسی احتمال رفتار خودکشی گرایانه
۱۰۷	در درون مدرسه
۱۰۹	در برون مدرسه
۱۱۰	راهبردهای کلیدی جهت مواجهه با خودکشی

فصل هفتم: خشونت و قتل ۱۱۳

۱۱۴	تعریف
۱۱۴	علل و انگیزه خشونت
۱۱۶	شایع ترین گونه های خشونت
۱۱۸	خشونت علیه زنان
۱۱۹	نگاهی تطبیقی به موضوع خشونت علیه زنان
۱۲۱	همسر آزاری، خشونت خانگی
۱۲۲	راه های مبارزه با خشونت (کاهش و کنترل)
۱۲۳	قتل
۱۲۴	تعریف
۱۲۷	ناکامی های اقتصادی و گرایش به قتل
۱۲۸	قتل های ناموسی
۱۲۹	افزایش قتل های خانوادگی در ایران
۱۳۰	قتل زن به دست شوهر
۱۳۱	قتل شوهر به دست زن
۱۳۲	قتل توسط سایر اعضای خانواده

فصل هشتم: فرار از خانه ۱۳۵

۱۳۶	تعریف
۱۳۷	انگیزه‌های فرار
۱۳۷	انواع فرار
۱۳۹	اهمیت و ضرورت بررسی معضل دختران فراری
۱۴۰	علل اجتماعی
۱۴۱	عوامل اجتماعی فرار دختران
۱۴۵	شیوه‌های فریب دختران
۱۴۸	پیامدهای فرار دختران
۱۴۸	پیامدهای فردی
۱۴۹	پیامدهای خانوادگی
۱۴۹	پیامدهای اجتماعی
۱۵۰	پیشنهادهایی برای حل معضلات دختران فراری
۱۵۰	نهاد خانواده
۱۵۱	نهاد آموزش و پرورش
۱۵۲	نهادهای اجتماعی بازدارنده
۱۵۳	پیشگیری
۱۵۵	فصل نهم: اینترنت، ماهواره و بازی‌های رایانه‌ای
۱۵۶	تعریف
۱۵۶	تاریخچه
۱۵۸	اعتیاد به اینترنت
۱۶۱	آسیب‌های اجتماعی اینترنت
۱۶۱	اینترنت و تعارض ارزش‌ها
۱۶۲	ارتباطات نامتعارف میان جوانان
۱۶۲	جرایم رایانه‌ای و اینترنتی
۱۶۲	گست میان نسلی
۱۶۲	بی‌هویت‌سازی
۱۶۲	تهدید بنیان‌های خانواده
۱۶۲	شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های مختلف
۱۶۳	انتشار مطالب قومی و منطقه‌ای و افزایش تحریک پذیری قومیت‌ها

۱۶۲	سوء استفاده جنسی
۱۶۳	آزادی مجازی
۱۶۳	عمومی شدن حریم خصوصی
۱۶۳	اینترنت و انزوای اجتماعی
۱۶۴	ماهواره
۱۶۴	آسیب‌های اجتماعی ماهواره
۱۶۵	منزلزل ساختن خانواده
۱۶۵	تزلزل جایگاه زنان
۱۶۶	بی خویشتن شدگی مخاطبان
۱۶۶	اختلال تفکر در بین مخاطبان ماهواره‌ای
۱۶۶	ماهواره‌ها و تهدید امنیت ملی کشور
۱۶۶	ماهواره‌ها و بحران هویت
۱۶۷	بازی‌های رایانه‌ای
۱۶۷	آسیب‌های اجتماعی بازی‌های رایانه‌ای
۱۷۰	راه‌های کاهش اثرات نامطلوب بازی‌های الکترونیکی و اینترنت
۱۷۱	فصل دهم: آسیب‌شناسی اوقات فراغت
۱۷۲	تعریف
۱۷۲	دیدگاه‌های مربوط به اوقات فراغت
۱۷۳	دیدگاه نظری حاصل از تأثیر روانی و معنوی
۱۷۳	دیدگاه کارکردگرایی اوقات فراغت
۱۷۴	وظیفه و عملکرد اوقات فراغت
۱۷۷	نوجوانان و تفریحات سالم
۱۸۰	بهره‌وری در اوقات فراغت
۱۸۳	توصیه‌های اسلام در پر کردن اوقات فراغت
۱۸۵	راه‌های کم نمودن آسیب‌های اوقات فراغت
۱۸۷	فصل یازدهم: سرقت
۱۸۸	تعریف
۱۸۸	علل و انگیزه‌های سرقت

۱۸۸	عوامل ذهنی
۱۸۸	سن
۱۸۹	جنس
۱۸۹	وضعیت بدنی
۱۸۹	علل و انگیزه‌های روانی - عاطفی سرقت
۱۹۱	علل اجتماعی - اقتصادی سرقت
۱۹۴	شروع سرقت
۱۹۶	سارقان و سرقت‌ها
۱۹۶	انواع سارقان
۱۹۷	انواع سرقت‌ها
۱۹۸	آسیب‌شناسی اجتماعی سرقت
۱۹۹	پیشنهادهایی برای کاهش سرقت
۲۰۱	فصل دوازدهم: فقر:
۲۰۲	تعریف
۲۰۴	شناسایی فقر
۲۰۵	فقر و انحرافات اجتماعی
۲۱۰	انواع فقر
۲۱۲	چرا فقر وجود دارد؟
۲۱۳	راه‌های کاهش فقر
۲۱۵	فصل سیزدهم: بزهکاری:
۲۱۶	تعریف
۲۱۷	دیدگاه‌های مختلف بزهکاری
۲۱۸	نقش عوامل در بزهکاری
۲۲۲	عوامل اجتماعی انحراف
۲۲۴	نظریه پیوند اجتماعی هیرشی
۲۲۵	مجازات‌های بزهکاران
۲۲۶	پیشگیری
۲۲۹	فصل چهاردهم: الکلیسم:

۲۳۰	تعریف
۲۳۱	معرفی الککل
۲۳۲	نقش عوامل مختلف در اعتیاد به الککل
۲۳۴	اعتیاد به الککل
۲۳۵	عوارض مصرف الککل
۲۳۷	تحلیلی بر الککل و آسیب‌های اجتماعی آن
۲۳۸	علل و عوامل گرایش به مصرف مشروبات الکلی
۲۳۸	درون مغز یک الکلی چه می‌گذرد؟
۲۳۹	توصیه‌هایی به والدین
۲۴۰	توصیه‌هایی به جوانان
۲۴۱	پیشگیری و درمان الککل
۲۴۳	فصل پانزدهم: تکدی‌گری
۲۴۴	تعریف
۲۴۶	انواع تکدی
۲۴۷	علل تکدی‌گری در جامعه
۲۴۷	عوامل و حوادث طبیعی مؤثر در تکدی‌گری
۲۴۸	عوامل محیطی و اجتماعی مؤثر در تکدی‌گری
۲۵۲	عوامل فردی مؤثر در تکدی‌گری
۲۵۳	آسیب‌های ناشی از تکدی‌گری در جامعه
۲۵۵	هجوم کودکان خیابانی به پایتخت
۲۵۷	فصل شانزدهم: مهاجرت
۲۵۸	تعریف
۲۵۸	مهاجرت روستاییان به شهرها و پیامدهای آن
۲۶۱	حاشیه نشینی
۲۶۱	حاشیه نشینی در ایران
۲۶۴	تأملی بر حاشیه‌نشینی و معضلات این پدیده
۲۶۷	مهاجرت غیر متعارف یا قاچاق انسان
۲۶۹	پیشگیری از قاچاق انسان

۲۷۱	فصل هفدهم: صدمات و اتفاقات ناگوار
۲۷۲	تعریف
۲۷۳	اهمیت حوادث ناگوار
۲۷۴	طبقه‌بندی بلایای طبیعی
۲۷۴	پدیده‌های ناشی از عوامل تحمیلی بر طبیعت
۲۷۴	پدیده‌های ناشی از مکانیزم و ساختار عوامل طبیعی
۲۷۷	حوادث غیر طبیعی
۲۸۱	پیش‌آگاهی
۲۸۱	روش‌های پیش‌بینی و پیشگیری
۲۸۳	فصل هجدهم: بی‌رغبتی تحصیلی
۲۸۴	تعریف
۲۸۵	ابعاد مختلف تحصیل
۲۸۵	عوامل بی‌رغبتی تحصیلی
۲۸۸	آسیب‌شناسی مطالعه
۲۹۶	پیشنهادها
۲۹۷	فصل نوزدهم: قانون‌گریزی
۲۹۸	تعریف
۳۰۱	مشخصه‌های قانون‌گریزی
۳۰۱	جلوه‌های قانون‌گریزی
۳۰۳	نمونه‌های قانون‌گریزی
۳۰۴	ضعف فرهنگی عامل اصلی قانون‌گریزی
۳۰۵	قانون‌گریزی، عامل بلایا
۳۰۸	پیامدهای نادیده گرفتن قوانین
۳۰۹	فهرست منابع
۳۰۹	الف - فهرست منابع فارسی
۳۱۸	ب - فهرست منابع لاتین

مقدمه

پس از تدوین و نشر کتاب مشکلات روان‌شناختی دوره نوجوانی و جوانی، در بسیاری از کلاس‌های درس دانشجویان تدوین کتاب دیگری در مورد مشکلات این دوره از دیدگاه جامعه‌شناختی را خواستار شدند. بنابراین، تشویق شدم تا مسایل دوره نوجوانی و جوانی را از منظر آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه و تدوین کنم، زیرا انسان هرکاری که انجام می‌دهد به نوعی اجتماعی است یعنی آن را از دیگران یاد گرفته است و یا با دیگران انجام می‌دهد. بنابراین رفتار اجتماعی انسان‌ها، دارای یک نظم انسانی است یعنی جامعه انسان به شکل قابل ملاحظه‌ای در بیشتر مواقع، منظم عمل می‌کند. اگرچه تمامی جوامع به طور مستمر در حال تغییر و تحول هستند و همه مردمان آن به این هنجارها پایبندند اما افرادی نیز یافت می‌شوند که از فرم‌های جامعه سرپیچی می‌کنند. به ویژه اینکه در عصر حاضر به علت استفاده از وسایل ارتباط جمعی، فرهنگ‌های جوامع در حال توسعه از سوی کشورهای غربی مورد تهاجم قرار گرفته است. در این میان نسل آینده کشور به ویژه کسانی که دچار کمبود اطلاعات هستند آسیب بیشتری می‌بینند.

هنگامی که افراد خانواده از منزل بیرون می‌روند تا در جامعه فعالیت کنند، تنها داشتن پول و لباس مناسب که در خور شأن اجتماعی آنان باشد کافی نیست، بلکه جهت برقرار کردن ارتباط با دیگران به اطلاعات زیادی نیاز است تا با استفاده از شیوه‌های مطالعه، مشاهده رفتار و مصاحبه با دیگران به ویژه با افراد صاحب نظر و کار آزموده و متخصصان اجتماعی آن‌ها را کسب کرد و بدین ترتیب هنجار را از ناهنجار تشخیص داد. این امر سبب می‌شود که نوجوان با آگاهی کافی رفتارهای هنجار جامعه را الگوی رفتاری خود قرار دهد، زیرا معمولاً کجروی‌های اجتماعی از الگو قرار ندادن رفتارهای هنجار جامعه و گرایش به سوی رفتارهای ناهنجار به وجود می‌آیند که بسیار آسیب‌زا هستند.

برای اینکه تصویری جامع از وضعیت جامعه و آسیب‌هایی که در آن وجود دارد به دست آوریم لازم است به طور روشن و مدون آسیب‌ها را در ابعاد جهانی و ملی بشناسیم و عوامل به وجود آورنده آن‌ها را مشخص کنیم، سپس برای پیشگیری و در نهایت درمان انحراف‌هایی که خواسته یا ناخواسته گریبانگیر افراد شده است راهکارهای سودمند و اثربخشی ارائه نماییم.

بر این اساس در فصل اول این مجموعه به کلیاتی در مورد آسیب‌های اجتماعی پرداخته شده است. در فصل دوم آسیب‌هایی که از طریق بیکاری بر روح و روان جوانان وارد شده و در تأخیر افتادن ازدواج آنان اثر گذاشته است مورد توجه قرار گرفته است. در فصل سوم آسیب‌هایی که از روابط پنهانی دختر و پسر و رعایت نکردن شرایط اخلاقی و شرعی به دور از اطلاع خانواده‌ها بر آنان وارد می‌شود پرداخته شده است. فصل چهارم آسیب‌هایی که از راه اعتیاد به ویژه مصرف مواد روان‌گردان به جوانان وارد می‌شود پرداخته است و در فصل پنجم از مشکل بسیار مهمی که امروز جامعه ما را رنج می‌دهد یعنی طلاق بحث می‌شود. در فصل ششم خودکشی مد نظر قرار گرفته است. فصل هفتم خشونت و قتل مورد بررسی قرار گرفته و در فصل هشتم فرار از خانواده به ویژه فرار دختران از خانه مورد توجه و مطالعه قرار گرفته است. در فصل نهم به آسیب‌هایی که از طریق استفاده بیش از حد از اینترنت، ماهواره و بازی‌های رایانه‌ای به کودکان، نوجوانان و جوانان وارد می‌شود پرداخته شده است. در فصل دهم آسیب‌های بی‌برنامگی اوقات فراغت مورد بررسی قرار گرفته است. فصل یازدهم معضل سرقت و آسیب‌هایی که بر جامعه وارد می‌شود تشریح شده است. در فصل دوازدهم معضل فقر اقتصادی و آسیب‌های ناشی از آن بررسی شده است. فصل سیزدهم به بزهکاری کودکان، نوجوانان و جوانان معطوف است. در فصل چهاردهم معضل الککل و فاجاق آن مورد مطالعه قرار گرفته است. فصل پانزدهم به نکدی‌گری و آسیب‌هایی که از این راه بر جامعه وارد می‌شود پرداخته است. در فصل شانزدهم مهاجرت و پیامدهای منفی آن بررسی شده است. در فصل هفدهم صدمات و اتفاقات ناگوار و آسیب‌هایی که بر جامعه وارد می‌شود مطالعه شده است. در فصل هجدهم بی‌رغبتی تحصیلی و تأثیر آن بر دانش‌آموزان و دانشجویان مورد توجه قرار گرفته است و در فصل پایانی به مطالعه قانون‌شکنی و آسیب‌های ناشی از آن پرداخته شده است. به این امید که به عنوان قطره‌ای از دریا شاید بتوان به معرفی و شناخت آسیب‌ها پرداخت. لذا از خوانندگان محترم تقاضا می‌شود نکاتی که از نظر دور مانده یا کمتر به آن‌ها پرداخته شده است و دیگر نارسایی‌های احتمالی در این اثر را متذکر شوند تا انشاء... در چاپ‌های بعدی مورد اصلاح قرار گیرد.